

Asia: VN/36258/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esityksen mukaan sillä pyritään vahvistamaan julkista taloutta, selkiyttämään etuusjärjestelmää, säilyttämään nuorten pääsy ammatillisen kuntoutuksen palveluihin oikea-aikaisesti ja ilman sairaus- tai vammadiagnoosia sekä tukemaan ja kannustamaan nuoria opiskelu- ja työllistymispolulla. Tässä lausunnossa otetaan kantaa ennen muuta esityksen niihin muutosehdotuksiin, joilla on vaikutuksia nuorten edellytyksiin saada ammatillista kuntoutusta. Lausunnossa huomioidaan myös esityksen vaikutukset tarpeenmukaisten kuntoutuspalvelujen saatavuuteen sekä palvelujen järjestämisen ja rahoituksen kysymyksiin.

Kelan nuorten ammatillisen kuntoutuksen palvelut ovat mahdollistaneet nuorille matalan kynnyksen saada palveluja sekä kannusteita osallistua ammatilliseen kuntoutukseen. Palveluilla on edistetty nuorten työkykyä, kouluttautumista ja palkkatyöhön osallistumista. Varsinkin Nuotti-valmennukselle on ollut selvää tarvetta ja kyseisellä kuntoutuksella saavutetut hyvät tulokset kertovat palvelun toimivuudesta.

Toteutettujen tarkastelujen mukaan, Kelan nuoren ammatillinen kuntoutus on kohdistunut hyvin palveluille asetettuun keskeiseen kohderyhmään eli ns. NEET-nuoriin. Moni on saanut sairauteen tai vammaan perustuvaa etuutta tai toimeentulotukea ennen kuntoutuksen käynnistymistä. Myös Nuotti-valmennuksesta saadut hyvät tulokset kertovat palvelun tarpeen lisäksi sekä siitä, että palvelu on kohdistunut siitä hyötyviin nuoriin. Valmennus on vastannut niihin tarpeisiin, joihin se alun perin kehitettiin. Kuntoutuksella on ollut arviointitutkimuksen (2023) mukaan runsaasti positiivisia vaikutuksia nuorten elämään.

Nuoren ammatillisen kuntoutuksen palveluja koskevat ehdotukset

On hyvä, että esityksessä ei ehdoteta sairaus- tai vammadiagnoosia edellytyksenä nuoren ammatilliselle kuntoutukselle. Vaatimus lääkärin lausunnosta kuormittaisi terveydenhuollon lääkäriresursseja ja viivästyttäisi väistämättä kuntoutusten alkamista. Diagnoosivaatimus pudottaisi mitä todennäköisimmin osan nuorista pois näiden palvelujen piiristä siitä yksinkertaisesta syystä, että ollenkaan kaikilla nuorilla ei ole voimavaroja hakea julkisesta järjestelmästä heidän tarvitsemiaan palveluja ja lausuntoja.

Nuotti-valmennuksen tarve oli vuoden 2023 aikana niin suurta, että se haastoi Kelan resurssit hallinnoida ja organisoida palvelua (mm. ratkaisutyö ruuhkautui). Kela reagoi tilanteeseen kesällä 2023 täsmentämällä palvelun kohderyhmää. Pyrkimyksenä oli kohdentaa valmennusta tarkemmin aikuisiän kynnyksellä oleville nuorille ja nuorille aikuisille, jotka ovat koulutuksen ja työn ulkopuolella. Toteutettujen tarkennusten seurauksena palvelujen piiriin tulevien nuorten lukumäärä väheni nopeasti ja selvästi (saatavuutta rajoitettiin).

Näitä nuoren ammatillisen kuntoutuksen myöntämisen perusteisiin noin vuosi sitten tehtyjen muutosten vaikutuksia ei ole vielä arvioitu. Voidaan olettaa, että ainakin osan nuorista palvelut ovat heikentyneet ja he pyrkivät hakeutumaan osin muiden palveluiden piiriin kuten TE-toimistojen asiakkaiksi, mutta myös päihde- ja mielenterveyspalvelujen sekä sosiaalitoimen ja erityisnuorisotyön asiakkaiksi. Näiden palvelujen saatavuus ja sisältöjen sopivuus kohderyhmän asiakkaille, eivät ole välttämättä Kelan Nuotti-valmennuksen tasolla. Sosiaalisen syrjäytymisen riskit kasvavat.

On tärkeää, että Nuotti-valmennus säilytetään päälähtökohdiltaan nykymuotoisena. Nyt tulee seurata Kelan toimesta valmennuksen pääsyn kriteereihin tehtyjen muutosten seurauksia. On varmistettava, että uudistetuista kriteereistä ei muodostu estettä valmennusta tarvitseville. Samalla on syytä kehittää hyvinvointialueiden, kuntasektorin ja Kelan yhteistoimintaa siten, että nuoren ammatilliseen kuntoutukseen ja siellä etenkin Nuotti-valmennukseen ohjautuminen toteutuu tarkoituksenmukaisella ja palvelutarpeita vastaavalla tavalla. Tämä edellyttää sitä, että Kelalle varmistetaan riittävä rahoitus ja muut tarvittavat resurssit järjestää palvelua.

Huomioidaan samalla myös muita kehittämissuhteita.

- Nuotti-valmennukseen nuoria ohjaavat ja nuorten palveluista kokonaisvastuussa olevat tahot (kunnat, kuntayhtymät ja hyvinvointialueet) toteuttavat järjestämistehtävää siten laadukkaasti, että nuorilla on tarvittava tuki Nuotti-valmennukseen hakeutumisessa (esimerkiksi tuki hakemusten teossa)

- Se, että nuori on jo sosiaali- ja/tai terveystieteiden piirissä (saa esimerkiksi fysioterapiaa) ei tarkoita sitä, että hän ei voisi tarvita ammatillisen kuntoutuksen palveluita sote-palvelujen rinnalla. Heikossa asemassa olevilla nuorilla terveydelliset, sosiaaliset ja ammatilliset asiat nivoutuvat monta kertaa yhteen. Tarvitaan yhtäaikaista ja rinnakkain samaa tavoitetta kohti eteneviä palveluja. Nuotti-valmennuksen saaminen tulee jatkossa mahdollistaa myös niille nuorille, jotka ovat jo joidenkin muiden sote-palvelujen piirissä.

Kuntoutusrahaetuuksia koskevat ehdotukset

Esityksen tavoitteena on yhtenäistää kansaneläkkeen, takuueläkkeen, sairauspäivärahan, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksien, vammaistuen, eläkettä saavan hoitotuen ja työttömyysetuuden ikärajan vastaamaan oppivelvollisuuslain mukaista oppivelvollisuusikää. Samalla ikärajat vastaisivat jatkossa ikää, jolloin vanhempien elatusvelvollisuus päättyy. Pyrkimystä etuusjärjestelmän selkiyttämiseksi voi pitää kannatettavana lähtökohtana.

Se ei kuitenkaan ole kestävä lähtökohta, että osallistuminen nuoren ammatillisen kuntoutuksen valmennuksellisiin palveluihin ei enää pääsääntöisesti oikeuttaisi kuntoutusrahaan. Kuntoutusraha on antanut nuorille mahdollisuuksia aloittaa kuntoutus ja huomattuaan kuntoutuksen vaikutukset motivaatio jatkaa kuntoutusta lisääntyy. Tämän on todettu pienentävän nuorten syrjäytymisriskiä, edistänyt toimintamahdollisuuksia ja vähentänyt toimeentuloon liittyvää taloudellista stressiä.

Myöskään Nuotti-valmennuksen taloudelliselle tukemiselle asetettu päivittäinen tuntimäärä ei ole kannatettava. Lähtökohtana ammatillisessa kuntoutuksessa tulisi olla yksilöllinen tarve ja niiden pohjalta määritellyt tavoitteet. Nuorten ja nuorten aikuisten toimeentuloon ei tule tehdä heikennyksiä heikentämällä kuntoutusetuuksia. Painopisteen tulisi olla kuntoutumisen tukemisessa.

Lopuksi

Hyvinvointialueilla ei ole käytännössä juuri mitään kokemusta ammatillisen kuntoutuksen järjestämisestä. Onkin epäselvää, missä määrin hyvinvointialueet pystyvät vastaamaan nuorten ammatillisen kuntoutuksen tarpeisiin, kun Kelan järjestämiin palveluihin pääsyä rajoitetaan. Ei ole myöskään selkeää tietoa siitä, missä määrin oppilaitoksilla on tähän liittyviä resursseja ja osaamista. Näyttää kuitenkin siltä, että hyvinvointialueiden ja kuntien järjestämisvastuulla olevat peruspalvelut eli koulutus- ja terveystyö eivät ole pystyneet vastaamaan nuorten palvelutarpeisiin. Myös kuntien vastuulle siirtyneiden työllisyyspalvelujen osalta tilanne on epäselvä, mutta vaihtelua palveluissa ja niiden tasossa on varmasti.

Nyt tarvitaan vuoropuhelua ja yhteistä valmistelua. Nuorten haasteet ovat moninaisia ja he tarvitsevat vahvaa tukea ja ohjausta. Kelan, hyvinvointialueiden ja sidosryhmien tulisi tehdä yhteistyötä ja määritellä yhdenmukaiset ohjauksen käytännöt, jotta jokainen nuori saisi oikea-aikaiset ja tarpeenmukaiset etuudet, palvelut ja tukitoimet. Mahdollisesti tarvitaan myös riittävässä määrin yhtenäisiä kansallisia saatavuuden kriteereitä. Muuten nuoret voivat olla hyvinkin eriarvoisessa asemassa riippuen alueesta, joissa asuvat.

On myös syytä arvioida ennakkoluulottomasti sitä, kenen järjestämisvastuulle kannattaa mitäkin palveluja laittaa. Kela pystyy järjestämään yhtäläiset palvelut koko Suomeen sekä seuraamaan palvelujen toteutumista. Tarpeellista, hyviä tuloksia aikaan saavaa sekä kustannustehokkaasti järjestettyä ja tuotettua palvelua ei tule lakkauttaa, muuttaa radikaalisti tai siirtää hyvinvointialueiden vastuulle sen johdosta, että kunnat ja hyvinvointialueet järjestävät puutteellisesti järjestämisvastuulleen kuuluvia palveluja. Kelalle tulee varmistaa riittävät resurssit järjestää palvelua sitä tarvitseville.

Perämäki Ulla
Hyvinvointiala HALI